

JE SE UDRŽET U VESLA...

Opravdu vynikající výkon předvedl nedávno místopředseda vlády ČSSR. Obzina odpovědný za technický rozvoj i ochranu životního prostředí, když se snažil obhájit postupnou devastaci přírody tím, že vinu na tom prý mají západní kapitalisté. V Rudém právu napsal: "Byli jsme od Marshallova plánu / sic! / až po dnešní opatření COCOM obětmi embarga, politické diskriminace a vydírání... Především tato, jemně řečeno, diskriminační opatření, nás nutila k enormní těžbě uhlí stejně jako k výrobě oceli a k řadě dalších opatření v zájmu uchování nezávislosti socialismu v ČSSR a v zájmu zabezpečení našeho internacionálního příspěvku k rozvoji socialistického společenství vcelku. Vydávali jsme prostředky především na to, abychom obhájili právo socialismu na život v naší vlasti - v centru Evropy!"

Čili: prováděli jsme hospodářské nesmysly, vyráběli zbytečně, zaostávali v technice, devastovali přírodu - jen abychom se za každou cenu udrželi u vesla...

Pěkné vysvědčení vydal svému režimu bývalý ministr vnitra proslulý svou iniciativou při policejním potlačování a pronásledování československých občanů v 70. a 80. letech / osobně řídil tzv. akci francouzského kamiónu a věznění řady intelektuálů v roce 1981/. Od vězení přesídlil tento bývalý a dlouholetý aparátník v oblasti škol a ideologie později k technice. V ní to však už zavíráním a odsuzováním myšlenek nejde, a tak je místopředseda v úzkých.

SEVERUS

POVOLILI INVALIDY

V Sovětském svazu byl po druhé světové válce největší počet invalidů na světě. Na zcela primitivní úrovni byla speciální lékařská péče o tyto oběti války, například protézy nohou tam byly naprosto zastaralé, tvrdé a bolestivé, takže někteří invalidní prominenti jezdili do Československa, aby jim tu nasazovali naše protézy. Tak se do Československa soustavně vracel na kontroly a výměny sovětský hrdina Maresjev známý z románu "Příběh obyčejného člověka", který byl tajemníkem výboru válečných veteránů.

Také sociální a důchodová péče o válečné invalidy byla naprosto nedostačující. Důchody byly tak nízké, že vlastně jen živořili a museli se držet při životě různými příležitostnými pracemi - potají, protože "soukromá" pracovní činnost byla zakázána a trestána. Teprve nyní, v roce 1988, třiačtyřicet let po válce, bylo povoleno vytvořit Vsesvazovou organizaci invalidů. Do té doby tomu stalinská byrokracie bránila. Vůdce Stalin se obával jednonohých, jednorukých, osleplých a nemocných invalidů. Mohli by se setkat a vyměnit si zkušenosti, že se stali invalidními právě i zásluhou Stalina a jeho diletantské vojenské strategie i politické slepoty.

SEVERUS

BESTIA TRIUMPHANS BUDE POKRAČOVAT?

Uveřejnili jsme tu před časem stať "Bestia triumphans" o devastaci Prahy v posledních desetiletích. Naše úvaha měla značný ohlas a přetiskly ji i Listy. Nyní odešel jeden z těch, kteří jsou za činy proti historické tváři města odpovědní - tajemník Antonín Kapek. Doufáme tedy, že se situace zlepší. Záleží to ovšem na iniciativě Útvaru hlavního architekta Prahy, který byl dosud značně pasivní. Nedávno vyhlásil soutěž na zástavbu Staroměstské radnice. Zvláštní "soutěž", protože již předem ji ovlivnil svými podmínkami. Místo aby na prvním místě stálo, že by se Staroměstská radnice měla rekonstruovat podle původní podoby z roku 1945 před svým zničením, kladly se různé zcela nesmyslné požadavky jako postavit tu "umírněně moderní architekturu" nebo "moderní funkcionalistickou strohou funkční budovu", dokonce se muži z Útvaru hlavního architekta odvážili uvést v podmínkách i možnost realizovat tu "současný výraz jako je nová budova Národního divadla" v sebecně celým národem odsuzovaná! Přijdou konečně k rozumu ti, na kterých závisí budoucnost Prahy, zní naše otázka, nebo se bude pod křídly vedoucí strany pokračovat v neblahých činech minulých let?

IGNOTUS

DOKUMENT O KNIHOVNÁCH

Uveřejňujeme v další části Pokusu stať, která byla přiložena k dopisu ministru kultury M. Klusákově týkajícímu se této problematiky. Pisatel dopisu nedostal však žádnou odpověď, a proto dává k dispozici své názory tímto způsobem.

O STAVU NAŠICH KNIHOVEN

Veřejné knihovny v českých zemích prošly v posledních desetiletích několikrát prověrkami a čistkami, které je devastovaly tak, že z nich zbyly často jen trosky. Na konci čtyřicátých a na začátku padesátých let to byla především likvidace obecních knihoven, které byly zakládány většinou v polovině minulého století a v jejichž fondech se vyskytovala i vzácná první vydání knih českých klasiků. To vše vzalo za své při nesmyslné vyřazovací akci, kdy byly staré knihy vyházeny a zničeny a na jejich místo se zařazovaly některé tituly poválečné a poúnorové produkce.

Kromě obecních knihoven patřících národním výborům byly postupně zlikvidovány i další knihovny, zejména školní, farní a spolkové, kde se bohužel postupovalo stejným způsobem. Většina knih skončila ve sběrných surovinách. A to nemáme přehled o neuváženém ničení cizojazyčných knih, zejména německých, v pohraničí, v knihovnářských rodových a šlechtických apod. Neexistují autentické zprávy, co se stalo s ucelenými knihovnami F.G. Masaryka, E. Beneše a dalších významných osobností kulturního a veřejného života. Některé z nich byly snad převzaty různými institucemi /např. Ústavem dějin KSČ/, jiné byly zabaveny orgány ministerstva vnitra, nicméně tyto orgány nepokládaly a nepokládají dosud za svou povinnost podat informaci o jejich existenci nebo konci.

Začátkem roku 1970 vydalo ministerstvo kultury cyklostylovaný oběžník - bez podpisu, názvu odboru i bez jednacího čísla -, v němž se sdělovalo státním a veřejným knihovnám, které autory je třeba ihned vyřadit. Tento ostudný seznam obsahující jména asi 100 českých spisovatelů platí dodnes a naopak je ještě čas od času doplňován a rozšiřován.

Podle něho byly vyřazeny knihy autorů těchto kategorií:

- 1/ díla spisovatelů žijících v zahraničí
- 2/ díla spisovatelů žijících v Československu, avšak podle jakýchkoli interních pokynů nežádoucích, dále autorů vyloučených nebo vyškrtnutých z KSČ nebo těch, kteří se různým způsobem podíleli na vývoji v roce 1968
- 3/ díla autorů, kteří byli souzeni v padesátých letech, i když byli později rehabilitováni
- 4/ spisy autorů, kteří sice zemřeli před rokem 1945, jsou však z neznámých důvodů vyřazeni.

Kriteria, podle nichž se vyřazovalo, neměla nic společného s kulturními kritérii a v mnohem, jak ještě uvidíme, byla zcela rozporná jak v koncepci tak i v jednotlivých případech. Kdo ostatně dal komu právo nakládat takto s českou literaturou, s básněmi, romány, literárními studiemi, historickými a politickými spisy apod? Kde vzali "anonymní" iniciátoři a prořazovatelé těchto nařízení a seznamů prohibiční literatury pověření, aby sami soudili českou kulturu a pohnali ji na pramálo? Jak to, že tyto akce krylo svou autoritou ministerstvo kultury. Kdo je za ně odpovědný?

Podívejme se na stav Státní a univerzitní knihovny v Praze, kde byly tyto příkazy uplatněny s horlivostí přesahující meze slušnosti. Dokonce i za druhé světové války v tzv. protektorátu bylo možno studovat knihy některých autorů, kteří jsou dnes v univerzitní - a nejen v ní - knihovně nedostupní /např. J. Pekař, V. Černý, J. Durych aj./

Ze skupiny první jsou z katalogů státní pražské knihovny vyloučena díla M. Kundery, E. Hostovského, Zd. Němečka, Vl. Škutiny, A. Lustiga, J. Škvoreckého, J. Koláře, O. Šika, A. Brouška, P. Kohouta, J. Beneše, A.J. Liehna, I. Divíše, I. Svitáka a mnoha dalších. Přitom ovšem zůstaly v katalogu knihy spisovatelů, kteří žili nebo žijí rovněž v zahraničí, jako jsou Fr. Listopad, I. Jelínek, L. Aškenazy, J. Škvor, J. Vladislav a další.

Největší skupinu zakázaných spisovatelů tvoří jména těch, kteří žijí v Československu a měli by tedy požívat všech občanských a lidských práv, jež jim zaručuje státní ústava. Vyřazené a nepřístupné jsou práce V. Černého, V. Havla, J.S. Hájka, E. Fučíka, J. Zahradníčka, K. Šiktance, J. Trefulky, L. Vaculíka, J. Hoře, O. Kryštofka, I. Klímy, A. Klimenta, Fr. Křeliny, J. Knapa, J. Procházky, J. Kopeckého, Fr. Pavlíčka, K. Pecky a desítky dalších spisovatelů.

Co na první pohled zaráží, je přístup ke spisovatelům postiženým nezákonností padesátých let, neprávem odsouzených a potom rehabilitovaných.

Kdežto básnické dílo Jana Zahradníčka je zakázané a nepřístupné stejně jako významná prozaická tvorba Fr. Křeliny nebo J. Knapa, kteří byli "vymazáni" z české literatury, figurují mezi povolenými autory jejich druzi ze stejných procesů - V. Prokšpek, V. Renč, J. Kostohryz nebo Z. Kalista.

Zvláštní paradox svědčící o úrovni těchto nařizovačů se projevuje u jmen autorů, kteří jsou sice i nadále uvedeni v katalogích a jejich starší knížky se půjčují, nicméně zase jinou praxí vydavatelské cenzury nesmějí publikovat v českých nakladatelstvích. Ministerstvo kultury tedy na jedné straně tyto autory v knihovnách, jež řídí, "povolí", aby je zároveň "zakázalo" v nakladatelstvích, nad nimiž dozírá. Jde například o L. Čivrného, J. Kirsala, J. Hlavkovou, Vl. Vokolka, P. Šabše, I. Wernische, Z. Kotreka, M. Santárkovou, Z. Urbánka, J. Hanzelku a M. Zikmunda, L. Tatarku, J. Chalupeckého a další. Takže jak vidět, i ta cenzurní praxe se na ministerstvu kultury dělá dvojím metrem a jedna ruka zřejmě neví, co dělá druhá.

Dílo Václava Černého je "vymazáno" celé, avšak spisy Jana Patocky v katalogu najdete. A některých autorů jsou uvedeny jen některé spisy, jiné leží ve zvláštních fondech a trezorech /např. Teige, Renč nebo třeba Hrabalův román Obsluhoval jsem anglického krále, a to jen proto, že jej vydala Jazzerová sekce/.

I spisovatelé dávno mrtví vadí. Tak z katalogů zmizelo celé dílo historika Josefa Tkače / spisy jeho žáka Z. Kalisty tam však jsou, jak jsme již uvedli/. Kde tu není ani stopa po tom, že by nějakou knihu napsal P.G. Masaryk /díla jeho manželky Charlotty a syna Jana zde však najdete/ nebo L. Beneš.

Jména těchto autorů z katalogů zmizela a jejich knihy byly předány do zvláštních fondů a trezorů. Lze je studovat pouze v určených místnostech, pokud se vykážete "důvěryhodným" potvrzením a doporučením. Takové potvrzení mohou sehnat jen vybraní "vládci". Studenti k tomu nemají vůbec žádnou možnost, takže se o těchto autorech dovědí pouze z kritik a pomluv.

Studium a výpůjčky jsou regulovány novým knihovním řádem, který rozděluje čtenáře do několika skupin. Do třídy "nečistých" patří většina zájemců. Je vytvořena zvláštní legitimace oddílu A, mezi něž patří pouze členové představenstva ÚV KSČ a ÚV KSC - ale co je rok dlouhý, někdo z nich si knihu z univerzitní knihovny nevypůjčí - i další političtí pracovníci a profesori university. Další skupiny čtenářů - s určitou úlevou oddílu B - jsou pak již zcela nerovnoprávné.

Diskriminační opatření se zavedla také v oddělení časopisů. Některé z "nebezpečných" titulů jsou sice v katalogu uvedeny, půjčují se však pouze ve studovně, a to k "doloženým studijním účelům". Jiné byly z katalogů vyřazeny vůbec. Rovněž tak časopisy vycházející v letech 1968 a 1969 jsou nedostupné a zásadně se nepůjčují. Proč? Kdo se bojí pravdy?

Základním nedostatkem Státní knihovny je způsob, jakým se doplňují knižní fondy. Významná díla světové beletrie i odborné a vědecké literatury se objednávají jen sporadicky - "nejsou čvazy". A tak tato knihovna, která kdysi patřila k největším a nejbohatším ve střední Evropě, postupně se stává periférním ústavem, který nadržuje krok se světovou knižní produkcí. Totéž lze říci i o časopisech, které odbírá. Ze západní časopisecké produkce jsou tu jen trosky, ale i to, co dochází, je pravidelně cenzurováno. Nejen západní časopisy, ale i některá čísla časopisů vydávaných v socialistickém bloku.

Také česká literatura vydávaná v původním jazyce nebo v překladěch v zahraničních nakladatelstvích se nesmí ve Státní knihovně objevit /například překlady knih J. Seiferta/. Nejsou tu od roku 1970 básnické sbírky, romány, povídky nebo odborné knihy českých spisovatelů, které vyšly v torontském nakladatelství J. Škvoreckého, švýcarské Konfrontaci a Crameriu, v nakladatelstvích Arkýř, Index nebo Poesie mimo domov v BR, v londýnské edici Rozmluv, v římském vydavatelství Křesťanské akademie a v dalších nakladatelstvích. Tyto knihy nesmějí být ani ve zvláštním trezorovém fondu, jako kdyby vůbec neexistovaly. Rovněž tak české časopisy jako jsou Listy, Ohrysy, Svědectví, Proměny, Rozmluvy a desítky dalších svědčících o aktivitě Čechů a Slováků žijících v zahraničí. To vše je přirozeně součástí české literatury a kultury, avšak pro Státní knihovnu tato zásada neplatí.

Tyto poznámky o stavu ve Státní knihovně i v jiných československých knihovnách si nečiní a nemohou ani činit nárok na úplnost. Vyvěrají spíše jen z její praxe a nemohou znát i další podmínky, které se pro čtenářskou veřejnost drží pod pokličkou.

Závěrem:

Bylo by třeba zrušit citovaný seznam prohibičních autorů a děl a vrátit je zpět do katalogů a knihovních fondů / tak se to stalo před časem s navrácením knih vyřazených po roce 1952 - např. od R. Slánského aj./

Bylo by třeba zrušit omezení při půjčování a studiu knih a časopisů a zavést pouze taková opatření, která mají na zřeteli ochranu knihovních fondů.

Bylo by třeba zmínit získávací a nákupní praxi Státní knihovny, soustavně a odborně doplňovat knihovny základními díly světové literatury, dodatečně doplnit fondy českou a slovenskou literaturou vydanou v zahraničí v minulých letech - i časopisy - a soustavně doplňovat knihovnu tímto pracemi i v budoucnosti.

Prospělo by to stavu Státní knihovny i dalších knihoven a měly by to dobré vliv i na rozvoj, poznání a studium české literatury vůbec.

6. ledna 1988

dr. Jaromír Hořec CSc

NOVINKY ČESKÉ EXPEDICE

Jak známo vytvořila Česká expedice několik řad, v nichž jsou opisována díla českých spisovatelů. Zvláštní pozornost se klade na edici "Asyl" seznamující s básnickými sbírkami. Svazky této edice jsou vždy doprovázeny původními grafickými listy, doslovy, reprodukcemi rukopisů, portréty autorů, kteří již nežijí. V poslední době tu byly opsány rukopisy Petra Zmrzlíka "Obrovský zasněžený hřbitov" a Jaromíra Hořce "Anežka Česká". První sbírku vyzdobil originálními kresbami Václav Vokolek a doslov k ní napsal Alexander Vondra; vysvětluje v něm postavení autora básní ve skupině pražského undergroundu.

Sbírka "Anežka Česká" je doprovázena původními osmi litografiemi Lumíra Sindeláře, které byly připraveny také jako samostatný konvolut.

V řadě "Prostor" se ke čtenářům dostala studie Jindřicha Chalupeckého "Nesrozumitelný Weiner" / doplňují ji dopisy básníka a jiné významné dokumenty ze života díla tohoto málo známého autora/.

Z další produkce uvádíme: sbírku poesie Vladimíra Vokolky "Na hrotu plamene" s barevnými linoryty Jiřího Jiráska, vzpomínky Zdenka Kalisty "Svědectví o Františku Křelinovi".

Připravují se tyto tituly:

Jiří Doležal: Česká šlechta v první republice /dokumentární studie/

Zdeněk Hrubý: Zpráva o cestě tam /kritické záznamy ze současné cesty po SSSR/

Rudolf Zukal: Ekonomická reforma 1968 a dnešek /její vznik i likvidace/

Slovník 47 /doplňk k nedávné antologii "Na střepech volnosti/

Jaromír Hořec: Šjezd Erínyí /sbírka básní z let 1967 až 1982/

Zdeněk Kalista: Barok a současná doba /část z jeho obsáhlé práce o ba-

roku s autorovým doslovem o svém testamentu/

Jindřich Chalupecký: Jakub Deml /studie a nový pohled na básníka Demla/

Jaromír Hořec: Z protektorátu /recenze o divadle, rozhlasových hrách,

knížkách aj. z let 1941 - 1945/

Tyto svazky budou opsány v řadách "Asyl", "Prostor", "Hlas" = vzpomínky

a "Opus" = diskutabilní a studijní texty.